

Key words: personality formation, professional formation, socially mature person, dynamics of social development, mental sets, knowledge, skills, moral and ethical qualities.

Відомості про автора

Примачок Людмила Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації Навчально-наукового інституту охорони здоров'я Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна.

Prymachok, Liudmyla L. – PhD (pedagogics), Assoc. Prof., Dept. of Human Health and Physical Rehabilitation, Educational and Scientific Institute of Public Health at the National University of Water and Environmental Management, Rivne, Ukraine.

E-mail: primachok73@ukr.net

УДК 316.6

Пустовий О.М.

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ГРУПОВОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ У ВІЙСЬКОВОМУ КОЛЕКТИВІ

Пустовий О.М. Дослідження мотиваційних чинників групової згуртованості у військовому колективі. У статті акцентовано увагу на залежності групової згуртованості та психологічної атмосфери в військовому колективі від мотиваційних чинників. Обґрунтована актуальність визначення показників, що впливають на інтеграцію військовослужбовців у військовий колектив. Показано переваги дослідження мотиваційних чинників для укомплектування підрозділів військовослужбовцями, для підвищення групової взаємодії під час військово-професійної діяльності. Проаналізовано результати емпіричного дослідження мотиваційних чинників групової взаємодії військовослужбовців, які брали участь у бойових діях на Сході України.

Ключові слова: групова взаємодія, групова згуртованість, психологічна атмосфера у колективі, гігієнічні та мотиваційні чинники.

Пустовой А.Н. Исследование мотивационных факторов групповой сплоченности в воинском коллективе. В статье акцентировано внимание на зависимости групповой сплоченности и психологической атмосферы в воинском коллективе от мотивационных факторов. Обоснована актуальность определения показателей, влияющих на интеграцию военнослужащих в воинский коллектив. Показаны преимущества исследования мотивационных факторов для укомплектования подразделений военнослужащими, для повышения группового взаимодействия во время военно-профессиональной деятельности. Проанализированы результаты эмпирического исследования мотивационных факторов группового взаимодействия военнослужащих, принимавших участие в боевых действиях на Востоке Украины.

Ключевые слова: групповое взаимодействие, групповая сплоченность, психологический климат в коллективе, гигиенические и мотивационные факторы.

Постановка проблеми. Викликом часу є актуалізація групової взаємодії військовослужбовців у напрямку згуртованості та скоординованості сумісних дій. Від цього залежить здатність Збройних сил в цілому і окремих їх підрозділів успішно виконувати професійні завдання, що особливо важливим є в умовах реальних військових дій. Найчастіше виконання бойових завдань здійснює професійна група як бойова одиниця. У цьому контексті актуальними для науки і практики є питання не тільки вивчення військового колективу, його впливу на особистість військовослужбовця, а, навпаки, виникає потреба визначення впливу особистості військовослужбовця на процеси формування та розвитку військового колективу. Гострою постає проблема визначення залежності групової згуртованості військовослужбовців та психологічної атмосфери військового колективу від мотиваційних чинників військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Динаміка військової діяльності створює більше напрямків розвитку групової взаємодії військовослужбовців, незалежно від їх професійних здібностей або поставлених завдань. У з'ясуванні конкретних умов та чинників групової взаємодії бойової одиниці важливим є вивчення особливостей мотивації військовослужбовців, які входять до її складу.

Хоча дослідження особистості військовослужбовців вивчалися багатьма вітчизняними науковцями (С.Д. Максименком, В.В. Ягуповим, В.Г. Коханом, О.Ф. Хмільяром, Є.М. Потапчуком, В.В. Стасюком, М.Й. Варієм та ін.), тим не менш актуальними залишаються проблеми щодо зміни підходу комплектації військових частин особовим складом і формування малих професійних груп. Одна частина проблеми – це процес укомплектування, інша – умови збереження військовослужбовців, що перебувають на військовій службі. Перша була у фокусі уваги О.М. Кокуна, Ю.А. Московчука, Д.Г. Любенка, О.П. Ковальчука, О.А. Матеюка, А.В. Сірого, В.І. Осьодло, Ю.А. Калагіна, В.О. Баношенка, Н.І. Копаниці, Е.С. Литвиненка та ін. Питання групової взаємодії та умов психологічної підтримки військовослужбовців, зокрема, розглядали Л.М. Карамушка, Н.М. Дембицька, Т.М. Яблонська, В.В. Журавльов, Н.Г. Иванова, О.М. Макаренко, О.С. Ходос, І.О. Москальов, І.І. Павелко, О. Приліпко та ін.

Основи сучасних теорій мотивації заклали А. Маслоу, Ф. Герцберг, Ф. МакКлелланд, К. Алдерфер, В. Врум та ін. Вивченням проблеми мотивації праці займалися В. Асєєв, І. Васильєв, В. Вілюнас, В. Герчиков, Г. Дмитренко, С. Занюк, І. Ільїн, А. Колот, В. Леонтєв, С. Москвичов, С. Рубінштейн та інші.

Метою статті є представлення результатів дослідження визначення залежності індексу групової згуртованості військовослужбовців та оцінки психологічної атмосфери військового колективу від мотиваційних чинників у військовослужбовців – учасників бойових дій на Сході України.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Довготривалі міжособистісні взаємини накладають свій відбиток як на професійну, так і на повсякденну діяльність людини. Плідна співпраця залежить від усвідомлення загальної мети групи та задоволення потреб кожного окремого члена цієї групи. Баланс потреб та цілей стабілізує і розвиває сумісну діяльність, а врахування всіх мотиваційних чинників може більш детально спрогнозувати діяльність військового колективу.

Становлення мотивації фахівця до професійної діяльності має свої специфічні закономірності. Так, розвиток мотивації відбувається в процесі нейтралізації чинників, які її гальмують. Під становленням мотивації фахівця до професійної діяльності ми, вслід за Н.Г. Івановою, розуміємо формування та розвиток мотивів до роботи під впливом умов діяльності та певних психологічних чинників [4, с. 24].

Мотиваційний комплекс представляє собою тип співвідношення між собою трьох видів мотивації: внутрішньої, зовнішньої позитивної та зовнішньої негативної [8, с. 40]. Схарактеризуємо детальніше ці типи. *Перший тип мотивації* – «мотивація діяльністю» – характеризується перевагою внутрішньої мотивації над зовнішньою позитивною мотивацією, а останньої над зовнішньою негативною мотивацією; робочим профілем особистості та спрямованістю на задачу. *Другий тип мотивації* – «прагматична мотивація» – характеризується перевагою зовнішньої позитивної мотивації над внутрішньою мотивацією, а останньої над зовнішньою негативною мотивацією; загальножиттєвим профілем особистості та спрямованістю на взаємодію. *Третій тип мотивації* – «мотивація винагородженням» – характеризується перевагою зовнішньої негативної мотивації над зовнішньою позитивною мотивацією, останньої над внутрішньою мотивацією; загальножиттєвим профілем особистості та спрямованістю на себе. Зважаючи на це, виникає необхідність комплектування Збройних Сил України тими військовослужбовцями, які мають тип мотивації – «мотивація діяльністю» та позитивний рівень мотивації [8, с.42].

Важливою характеристикою сумісної діяльності військовослужбовців є група взаємодія, яка визначає процес спілкування між ними і ефективність організації бойової підготовки підрозділу. Основними психологічними показниками групової взаємодії у військовому колективі є згуртованість і соціально-психологічний клімат [11, с. 31-41]. Військовий колектив функціонує як єдине ціле і забезпечується соціально-психологічними процесами як на рівні групи (груповою динамікою та структуруванням групи), так і на рівні індивідуальної свідомості окремих його членів. Так, чи не найвагомим індивідуальним чинником ефективності групової взаємодії є сформованість професійної ідентичності військовослужбовця. Ідентичність особистості виявляється у ототожненні її з соціальною групою та оточенням, у визначенні цінності людини та її соціальної ролі [11, с. 50].

Професійна психологічна готовність до діяльності в екстремальних умовах є системою сформованих професійно значущих індивідуально психологічних якостей особистості, яка володіє необхідними професійними знаннями, уміннями та навичками, що проявляється у стані мотивації, мобілізації та готовності до виконання професійних завдань [6, с.148-151].

У військовому колективі кожен військовослужбовець завжди проходить три фази особистої згуртованості з іншими: адаптація, індивідуалізація, інтеграція. Вагомим чинником є сприйняття і прийняття соціальних норм, які регулюють поведінку членів групи, характер їх взаємин, взаємодії і спілкування [10, с. 95-100]. Військовослужбовець оволодіває діючими в групі нормами і максимально адаптується до неї, з часом він може вносити деякі власні корективи в діяльність групи. При цьому в груповій діяльності особистість військовослужбовця може зазнати змін, яких раніше у неї не було, але які вже були розвинені у інших членів групи і які відповідають рівню групового розвитку, підтримують його [9, с. 80-83].

На шляху становлення колективу група долає ряд етапів – згуртованість, розвиток внутрішньогрупових стосунків, які відповідають рівневі розвитку групової діяльності. Чинником групової взаємодії військовослужбовців доцільно розглядати спільність і єдність особового складу підрозділу – згуртованість. Це єдність військовослужбовців, зумовлена спільністю основних завдань бойової діяльності. Вона характеризується однаковістю думок і спільних дій під час спільної військово-професійної діяльності. Важливими елементами згуртованості є: емоційна стійкість колективу, відсутність конфліктів, задоволення результатами бойової підготовки, комфортність, доброзичливість у взаєминах між військовослужбовцями тощо [11, с. 202-216].

Психологічна підготовка військовослужбовця включає: мотиваційну готовність (позитивне ставлення до навчання під час професійної підготовки); волюву готовність (достатньо високий рівень розвитку довільності поведінки); розумову готовність (наявність певного запасу знань, умінь і навичок); етичну готовність (сформованість якостей, що забезпечують встановлення суспільних взаємин, входження в життя колективу, виконання спільної діяльності). Крім того, групова взаємодія в психологічній підготовці повинна включати також розвиток комунікативних умінь [7, с. 38]. Соціально-психологічні явища ведуть до: єдності колективу –

інтеграції (згуртованість колективу, його ціннісно-орієнтована єдність, суспільна думка, груповий настрій, колективістські традиції); роз'єднання колективу – диференціації (лідерство, конфлікти); сприяють як інтеграції, так і диференціації колективу (переконання, навіювання, наслідування) [11, с. 227]. Найважливішою професійною характеристикою особистості є психологічна стійкість, яка формується в процесі військово-професійної підготовки. Це багаторівнева система психологічних компонентів – військово-професійних умінь, емоційної сфери, вольових (регулятивних компонентів), мотиваційних, інтелектуальних, психічного здоров'я. Аналіз негативних психічних станів у процесі бойових дій і способів їх подолання вказує на пряму залежність психологічної стійкості від таких соціальних чинників: згуртованість і рівень взаємопідтримки у військовому колективі; рівень довіри до керівництва, його військово-професійної підготовленості; рівень інтенсивності бойових завдань; матеріально-технічного, медичного і інших видів постачання спорядженням, обмундируванням і зброєю, ефективною для конкретної місцевості [5, с. 31].

У зв'язку з цим в комплексі чинників та умов, які надають можливості професійно підготувати військовослужбовця, особливе місце посідає мотивація – чинник, який надає військово-професійній діяльності військовослужбовця спрямованість, вибірковість, осмисленість, динамічність та ефективність. Проблема мотивації військовослужбовців розроблена вкрай недостатньо, відсутні методики її оцінки та діагностики, залишається недослідженою структура, зміст та рівні розвитку мотивації військово-професійної діяльності військовослужбовців. Незважаючи на існування досліджень по проблемі мотивації, відсутній інструментарій, достатній для більш точної діагностики особистісних характеристик і соціально-психологічних особливостей військовослужбовців [8, с. 39]. Основним діагностичним інструментом залишається «Діагностика мотивації до успіху» (Т. Елерс) [2, с. 313-316]. Ступінь вираженості мотивації до успіху оцінюється кількістю балів і дає такі результати: низька мотивація до успіху, середній рівень мотивації, помірно високий рівень мотивації, занадто високий рівень мотивації до успіху. Дана діагностика не розкриває повного змісту мотивації.

Враховуючи викладене, викликає практичний інтерес двофакторна мотиваційно-гігієнічна теорія мотивації Ф. Герцберга (F. Herzberg). Він виділив дві групи факторів, що впливають на задоволеність своєю працею: «гігієнічні», зовнішні по відношенню до процесу роботи і самого працівника, і «мотиваційні», властиві самому процесу роботи. До перших Ф. Герцберг відніс заробітну плату, умови праці, політику компанії, діяльність адміністрації, взаємини. Якщо дані фактори мають негативний характер, то це призводить до незадоволеності людини роботою; за наявності сприятливих «гігієнічних» факторів виникає, як вважає автор, не задоволеність, а лише нейтральний стан. До других, «мотиваційних», факторів Ф. Герцберг відносить досягнення в роботі, визнання з боку інших внаслідок цих досягнень, інтерес до роботи як такої, відповідальність і просування по службі. За наявності цих факторів підвищується задоволеність своєю роботою, мотивується збільшення активності людини; в той же час відсутність їх не обов'язково призводить до незадоволеності роботою [3, с. 279].

Зважаючи на це, представимо результати здійсненого нами дослідження залежності індексу групової згуртованості К. Сішора та оцінки психологічної атмосфери в колективі Ф. Фідлера від мотиваційних чинників.

Групова згуртованість вказує на ступінь інтеграції групи, її згуртованість в єдине ціле. Методика К.Сішора дозволяє встановити п'ять її рівнів [1, с. 34-35]. Психологічна атмосфера колективу в підрозділі (оцінка психологічної атмосфери в колективі за Ф. Фідлером) визначалась за такими рівнями: доброзичлива психологічна атмосфера у колективі; середні показники за наявності незначних дестабілізуючих факторів; недоброзичлива психологічна атмосфера [1, с.27]. Визначення особливостей мотивації військовослужбовців за тестом трудової мотивації Ф. Герцберга здійснювалось за допомогою диференційного оцінювання 28 пар тверджень, які необхідно оцінити в суму балів, рівну 5. Показники розподілялись згідно рангів, які відповідали таким чинникам: Фінансові мотиви, Визнання і винагорода, Відповідальність, Відносини з керівництвом, Кар'єра, Досягнення, Зміст роботи, Співпраця.

У 2017 р. нами було проведено діагностування 80 військовослужбовців, які провели в зоні воєнного конфлікту одну ротацію протягом 4 місяців. У дослідженні взяли участь кадрові військові, громадяни України віком від 19 до 44 років, чоловіки, які брали участь в бойових діях. Метою було дослідити показники групової згуртованості, психологічної атмосфери у військовому колективі, провести двофакторне дослідження мотивації військовослужбовців і встановити між ними залежність. У результаті аналізу емпіричних даних ми отримали результати, показані в таблиці 1.

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що у даному підрозділі доброзичлива психологічна атмосфера (показник складає 21) і високий рівень згуртованості (17). Дані показники забезпечені високими рангами і першочерговою мотивацією на Співпрацю і Зміст роботи (1 місце і 2 місце відповідно), а найменш актуальними виявилися Кар'єра і Відносини з керівництвом (7 місце і 8 місце відповідно).

З отриманих результатів можна сформувати портрет майбутнього військовослужбовця, бажані мотиваційні чинники кандидата для більш швидкої інтеграції його в даний підрозділ.

Таблиця 1

Загальні середні показники досліджених військовослужбовців, n=80

Показники	Середнє значення	Інтерпретація результату
Індекс групової згуртованості К. Сішора	17	висока
Оцінка психологічної атмосфери у колективі Ф. Фідлера	21	доброзичлива
Співпраця	21	1 місце
Зміст роботи	20	2 місце
Досягнення	19	3 місце
Відповідальність	18	4 місце
Фінансові мотиви	17	5 місце
Визнання і винагорода	16	6 місце
Кар'єра	15	7 місце
Відносини з керівництвом	13	8 місце

У результаті аналізу емпіричних даних ми визначили залежність індексу групової згуртованості та оцінки психологічної атмосфери у колективі від мотиваційних чинників за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена та отримали результати, представлені в таблиці 2.

З таблиці 2 видно, що існує залежність індексу згуртованості К. Сішора від мотиваційних чинників, отриманих за допомогою двофакторного тесту трудової мотивації Ф. Герцберга. Встановлена обернена залежність від такого показника, як Кар'єра. Це свідчить про те, що чим вищим буде цей показник, тим нижчою буде згуртованість.

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції Спірмена досліджених військовослужбовців, n=80

Змінні		Індекс групової згуртованості К. Сішора	Оцінка психологічної атмосфери у колективі Ф. Фідлера
Індекс групової згуртованості К. Сішора	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	1.000 .	-.320* .004
Оцінка психологічної атмосфери у колективі Ф. Фідлера	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	-.320* .004	1.000 .
Фінансові мотиви	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	-.156 .167	.034 .765
Визнання і винагорода	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	.073 .520	.081 .473
Відповідальність	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	.065 .568	.139 .220
Відносини з керівництвом	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	.083 .463	-.113 .320
Кар'єра	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	-.254* .023	.149 .187
Досягнення	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	.078 .493	.048 .674
Зміст роботи	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	.177 .115	-.010 .932
Співпраця	Коефіцієнт кореляції Знч. (2-сторон)	.007 .952	-.282* .011

** . Кореляція значуща на рівні 0.01. * . Кореляція значуща на рівні 0.05.

Виявлена також залежність оцінки психологічної атмосфери у колективі за опитувальником Ф. Фідлера від мотиваційних чинників, отриманих за допомогою двофакторного тесту трудової мотивації Ф. Герцберга. Встановлена пряма залежність від такого чинника, як Співпраця. Високі значення цього показника свідчать про доброзичливу психологічну атмосферу у військовому колективі.

Висновки. У статті показано, що є залежність згуртованості військового колективу та психологічної атмосфери в ньому від мотиваційних чинників. Цей факт потребує уваги з боку управління підрозділом і командування, особливо під час укомплектування та доукомплектування підрозділу військовослужбовцями.

В дослідженні встановлено, що для підвищення згуртованості та поліпшення атмосфери у колективі необхідно враховувати мотиваційні чинники, найвагоміший вплив серед яких мають кар'єра і співпраця.

Перспективою подальших досліджень може бути емпірична перевірка методів дослідження на інших категоріях військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Динамічне психологічне вивчення особового складу / В.О. Баношенко, Н.І. Копаниця, Е.С. Литвиненко, В.С. Солодовніков. – Київ: СПЦ ЗСУ, 2009. – 60 с.
2. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: Методичний посібник / О.М. Кокун, І.О. Пішко, Н.С. Лозінська, О.В. Копаниця, М.В. Герасименко, В.В. Ткаченко. – Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2012. – 433 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 512 с.
4. Іванова Н.Г. Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції / Н.Г. Іванова // ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 1(34)/2016. – С. 21-24.
5. Осодло В. Діагностика, формування і розвиток психологічної готовності до професійної діяльності: методичні аспекти / В. Осодло // ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 1(32)/2015. – С. 30-32.
6. Павелко І. І. Модель професійно-психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах військових розвідників та підрозділів спеціального призначення / І. І. Павелко // Військово-технічний збірник. – 2016. – № 14. – С. 146-152.
7. Приліпко О. Соціально-психологічні чинники формування авторитету військовослужбовця військової служби правопорядку ЗСУ / Приліпко О. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. – № 1(32)/2015. – С. 36-40.
8. Сірий А. Мотивація військово-професійної діяльності військовослужбовців за контрактом, її психологічна структура та методика дослідження / Сірий А. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. – № 2(33)/2015. – С. 39-43.
9. Социальная психология: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / А.В. Петровский, В.В. Абраменкова, М.Е. Зеленова [и др.]; под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.
10. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців: Монографія / Потапчук Є.М. – Хмельницький, 2004. – 322 с. .
11. Ягупов В. Військова психологія: Підручник / В.Ягупов. – Київ: Тандем, 2004. – 656 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Dynamiche psykholohichne vuvchennia osobovoho skladu / V.O. Banoshenko, N.I. Kopanytsia, E.S. Lytvynenko, V.Ie. Solodovnikov. – Kyiv: SPTs ZSU, 2009. – 60 s.
2. Zbirnyk metodyk diahnostryky liderskykh yakostei kursantskoho, serzhantskoho ta ofiterskoho skladu: Metodychnyi posibnyk / O.M. Kokun, I.O. Pishko, N.S. Lozinska, O.V. Kopanytsia, M.V. Herasymenko, V.V. Tkachenko. – Kyiv: NDTs HP ZSU, 2012. – 433 s.
3. Il'in E. P. Motivacija i motivy / E. P. Il'in. – SPb. : Piter, 2011. – 512 s.
4. Ivanova N.H. Motyvatsiia fakhivtsia do profesiinoi diialnosti: poniattia, zmist ta funktsii / N.H. Ivanova // VISNYK Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky. 1(34)/2016. – S. 21-24.
5. Osodlo V. Diahnostryka, formuvannia i rozvytok psykholohichnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti: metodychni aspekty / V. Osodlo // VISNYK Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky. 1(32)/2015. – S. 30-32.
6. Pavelko I. I. Model profesiino-psykholohichnoi hotovnosti do diialnosti v ekstremalnykh umovakh viiskovykh rozvidnykiv ta pidrozdiliv spetsialnoho pryznachennia / I. I. Pavelko // Viiskovo-tekhnichnyi zbirnyk. – 2016. – № 14. – S. 146-152.
7. Prylipko O. Sotsialno-psykholohichni chynnyky formuvannia avtorytetu viiskovosluzhbovtsia viiskovoi sluzhby pravoporiadku ZSU / Prylipko O. // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky. – № 1(32)/2015. – S. 36-40.
8. Siryi A. Motyvatsiia viiskovo-profesiinoi diialnosti viiskovosluzhbovtziv za kontraktom, yii psykholohichna struktura ta metodyka doslidzhennia / Siryi A. // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky. – № 2(33)/2015. – S. 39-43.
9. Social'naja psihologija: Uchebnoe posobie dlja studentov pedagogicheskikh institutov / A.V. Petrovskij, V.V. Abramenkova, M.E. Zelenova [i dr.]; pod red. A.V. Petrovskogo. – M.: Prosveshhenie, 1987. – 224 s.
10. Teoriiia ta praktyka zberezhenia psykhichnoho zdorovia viiskovosluzhbovtziv: Monohrafiia / Potapchuk Ye.M. – Khmelnytskyi, 2004. – 322 s. .
11. Iahupov V. Viiskova psykholohiia: Pidruchnyk / V.Iahupov. – Kyiv: Tandem, 2004. – 656 s.

Pustovy, O.M. Investigation of the motivational factors behind group cohesion in the military unit. Military activity calls for the development of servicemen's teamwork regardless of their professional abilities or assigned tasks. Promotion of servicemen's teamwork motivation is an important function of military psychologists.

The article substantiates the importance of finding out the factors that affect the integration of servicemen into a military unit. The author discusses group cohesion and psychological climate factors in the military unit which include financial motivators, recognition and reward motivators, responsibility, relationship with commanders, career development motivators, achievement motivators, content of work, and cooperation. The author analyzes the results of empirical research into servicemen's teamwork motivation during combat operations in the East of Ukraine. The study found that career development and cooperation were the leading factors that promoted servicemen's cohesion and improved psychological climate in the military unit. Thus, in order to create a favorable atmosphere in the military unit, careful attention should be paid to the study of the motivational factors in servicemen's group cohesion.

Key words: teamwork, group cohesion, psychological climate in a military unit, hygiene and motivation factors.

Відомості про автора

Пустовий Олександр Миколайович, науковий кореспондент Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Кропивницький, Україна.

Pustovy, Olexander M., scientific correspondent, G.S. Kostiuk Institute of Psychology, NAES of Ukraine, Kropyvnytsky, Ukraine.

E-mail: student.stx@gmail.com

УДК 355:316.35

Сліпушко Г.М.

ПРОФІЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЖІНОК

Сліпушко Г.М. Профілактика негативних гендерних стереотипів особистості військовослужбовців-жінок. У статті досліджуються особливості психопрофілактики негативних гендерних стереотипів особистості військовослужбовця-жінки. Представлені рекомендації щодо адаптації жінок після повернення з АТО й ООС: врахування положень Резолюції ООН від 5.10.2009 р. щодо ширшого залучення жінок до вирішення політико-економічних питань у конфліктних і постконфліктних ситуаціях; врахування і запровадження в Україні позитивного досвіду країн ЄС, США, Канади щодо регулювання служби жінок в армії; законодавчі ініціативи для подолання дискримінації за гендерною ознакою; поширення інформації про військовослужбовців-жінок у ЗМІ; надання можливостей жінкам для отримання високих військових звань; внесення змін до наказу Міністерства оборони України № 46 «Про введення в дію Переліку посад офіцерського складу, на які можуть призначатися жінки, прийняті на військову службу за контрактом у добровільному порядку».

Ключові слова: психопрофілактика, гендерні стереотипи, жінка-військовослужбовець, АТО (антитерористична операція), ООС (операція об'єднаних сил), рівні права, Збройні Сили України (ЗСУ).

Сліпушко Г.Н. Профілактика негативних гендерних стереотипів личности военнослужащих-женщин. В статье исследуются особенности формирования рекомендаций по психопрофилактике негативных гендерных стереотипов личности военнослужащих-женщин. Представлены рекомендации относительно адаптации после возвращения из АТО и ООС: с учетом положения Резолюции ООН от 5.10.2009 г. по более широкому вовлечению женщин в решение важных политико-экономических вопросов в конфликтных и постконфликтных ситуациях; учет и внедрение в Украине опыта стран ЕС, США, Канады по урегулированию участия женщин в армии; внедрение законодательных инициатив по преодолению дискриминации по гендерным признакам; распространение информации о военнослужащих-женщинах в СМИ; возможности для женщин получать высокие военные звания; внесение изменений в приказ Министерства обороны Украины № 46 «О введении в действие Списка должностей офицерского состава, на которые могут назначать женщин, принятых на военную службу по контракту в добровольном порядке».

Ключевые слова: психопрофилактика, гендерные стереотипы, женщина-военнослужащая, АТО (антитерористическая операция), ООС (операция объединенных сил), равные права, Вооруженные Силы Украины (ВСУ).

Постановка проблеми. В історії Української держави Євромайдан – 2014 р. і Революція гідності, а потім АТО (антитерористична операція) й ООС (операція об'єднаних сил) визначили необхідність суттєвих змін у всіх сферах суспільно-політичного, культурно-мистецького і науково-освітнього просторів. На порядок денний національної психологічної науки та практики були поставлені нові актуальні проблеми. Зокрема, це дослідження особливостей негативних гендерних стереотипів військовослужбовців-жінок, які повертають в мирне життя після перебування в зоні АТО й ООС. Це питання тісно пов'язане з гендерною проблематикою, що є однією з найбільш актуальних у сучасній європейській науці. Зважаючи на те, що у Збройних Силах України, як і інших держав, переважають чоловіки, розробка шляхів і методів адаптації жінок в умовах військових дій та після них до мирних умов потребує особливої уваги. Актуальність цієї